

XII. L'ÚS D'UN LLENGUATGE NO SEXISTA EN ELS DICTÀMENS I ALTRES DOCUMENTS DE LA COMISSIÓ JURÍDICA ASSESSORA³⁹

1. Introducció

Enguany s'ha començat a plantejar la necessitat d'elaborar una guia d'estil de la Comissió Jurídica Assessora que esdevingui l'eina que permeti a aquesta organització de disposar d'una comunicació institucional corporativa de qualitat per a poder elaborar els seus dictàmens i altres materials de difusió seguint uns criteris en què s'homogeneïtzin criteris lingüístics, d'imatge corporativa i d'usos administratius, perquè la comunicació sigui més clara i entenedora.

Aquesta guia haurà de recollir els criteris lingüístics de la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya i també els d'imatge corporativa que s'estableixen al Programa d'identificació visual (PIV); però, alhora, també haurà de concretar i adequar-ne d'altres, alguns dels quals són específics de l'àmbit jurídic i administratiu.

Ara per ara, i mentre aquesta guia d'estil no vegi la llum, s'ha considerat que abordar en primer terme la qüestió del no sexisme en el llenguatge és cabdal i prioritari, en concordança amb la preocupació que manifesta la societat actual per a assolir la igualtat de gènere en tots els àmbits i com a resposta, també, al principi d'igualtat i no-discriminació entre dones i homes, assentat en la Llei 19/2020, de 30 de desembre, d'igualtat de tracte i no-discriminació.

És per això que, enguany, s'han establert els criteris de gènere que s'ha proposat de seguir aquesta Comissió pel que fa a l'ús d'un llenguatge no sexista o igualitari en els textos que difon, els quals es presenten a continuació i, més endavant, s'inclouran dins la guia d'estil que es projecta d'elaborar.

---

39. Estudi elaborat per Marta Albertí i Casas, planificadora lingüística responsable de l'Àrea de Serveis Editorials de la Comissió Jurídica Assessora.

2. Marc normatiu

El marc normatiu que basteix l'actuació de les administracions públiques, i més concretament el de l'Administració de la Generalitat, pel que fa a l'ús d'un llenguatge no sexista o discriminatori, s'analitza breument a continuació per a contextualitzar aquest estudi des de l'àmbit jurídic.

L'Estatut d'autonomia de Catalunya, aprovat per la Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol, en l'article 41 ("Perspectiva de gènere"), recull d'una manera expressa en l'apartat segon l'obligació següent:

"2. Els poders públics han de garantir la transversalitat en la incorporació de la perspectiva de gènere i de les dones en totes les polítiques públiques per a aconseguir la igualtat real i efectiva i la paritat entre dones i homes."

La Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes, en el títol II ("Polítiques públiques per a la igualtat"), capítol I ("Principis generals"), article 14, estableix un reguitzell de criteris generals d'actuació dels poders públics, i en l'apartat onzè determina:

"11. La implantació d'un llenguatge no sexista en l'àmbit administratiu i el seu foment en la totalitat de les relacions socials, culturals i artístiques."

La Llei catalana 17/2015, de 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes, estableix mesures transversals en tots els ordres de la vida, amb la finalitat d'erradicar les discriminacions de les dones, i identifica els principis rectors que han de presidir l'actuació dels poders públics de Catalunya amb relació a la igualtat efectiva de dones i homes. En aquest sentit, l'article 3, i concretament per al que fa a l'ús del llenguatge, estableix el següent:

"Article 3

Principis d'actuació dels poders públics

En compliment del principi de perspectiva de gènere a què fa referència l'article 41 de l'Estatut d'autonomia i per a assolir la igualtat efectiva entre dones i homes, sense cap tipus de discriminació per raó de sexe o de gènere, la interpretació de les disposicions d'aquesta llei i totes les polítiques i actuacions dels poders públics s'han de regir pels principis següents:

[...] Vuitè. Ús no sexista ni estereotipat del llenguatge: els poders públics definits en l'article 2.a han de fer un ús no sexista del llenguatge, que eviti l'expressió de concepcions sexistes de la realitat i els usos androcèntrics i amb estereotips de gènere, i han de promoure un llenguatge respectuós amb les dones, amb les minories i amb totes les persones en general en l'atenció personal i en tota la documentació escrita, gràfica i audiovisual. Els poders públics han de formar el personal en l'ús respectuós i inclusiu de la llengua."

Respecte d'aquest principi vuitè, és rellevant l'observació que fa la *Guia jurídica sobre l'ús d'una comunicació no sexista en l'àmbit de les administracions locals*, elaborada l'any 2018 per l'Observatori de les Dones en els Mitjans de Comunicació, en col·laboració amb la Diputació de Barcelona i l'Institut Català de les Dones:

"El llenguatge i en general els elements de comunicació (comunicació escrita i oral, comunicació verbal i no verbal, comunicació formal i informal, publicitat, imatges, missatges...) en tant que són una construcció social, reflecteixen la situació existent de desigualtat i contribueixen a reforçar-la, però també es mostren com un possible instrument per al canvi, donat que tenen una importància fonamental en el desenvolupament de les persones per la seva estreta relació amb el pensament i en la construcció d'una societat més igualitària."

Aquest esperit de contribuir al canvi per a construir una societat més igualitària plana també en els objectius que pretén assolir aquesta Comissió amb l'aplicació dels criteris lingüístics no sexistes que es presenten en aquest estudi.

Un comentari addicional mereix l'article 7 de la Llei 29/2002, de 30 de desembre. Primera llei del Codi civil de Catalunya, que, en referència a tot el Codi civil de Catalunya deia:

"Article 7. Tractament del gènere en les denominacions referides a persones

En el Codi civil de Catalunya s'entén que les denominacions en gènere masculí referides a persones inclouen dones i homes, llevat que del context se'n dedueixi el contrari."

Aquest criteri sobre el tractament del gènere en les denominacions referides a les persones estava lluny encara de pretendre assolir un llenguatge no sexista i obeïa més a una finalitat pragmàtica de simplificar el llenguatge defugint construccions a vegades complexes. Malgrat que aquest criteri ha quedat superat, ara per ara, l'article es manté vigent. La practicitat d'utilitzar el gènere masculí per a tots dos sexes alhora ha estat objecte de controvèrsia i de debat i al llarg dels anys s'ha anat matisant, com es veurà més endavant, en parlar de les guies d'usos lingüístics actuals i dels criteris adoptats per aquesta Comissió l'any 2022.

Mereix també un comentari la Llei 25/2010, de 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família. En el preàmbul, part III –“Estructura i contingut”–, apartat c) –“La família”–, diu el següent:

«[...] Precisament, el nou marc normatiu del matrimoni, juntament amb el de la determinació de la filiació pel consentiment de la dona a les tècniques de reproducció assistida de la seva esposa o companya, i també la possibilitat d'adopció conjunta per matrimonis o parelles estables del mateix sexe, fan que el fill pugui tenir dos pares o dues mares. Això ha fet imprescindible una tasca d'harmonització que permet assolir més neutralitat en el llenguatge en termes de gènere. En aquesta línia, la major part de les referències que es feien al "marit" i la "muller" se substitueixen per "els cònjuges", i les que es feien al "pare" i la "mare" se substitueixen per "els progenitors" amb el benentès que aquesta accepció inclou tant els pares i les mares per naturalesa com els adoptius.»

Aquesta Llei no representa cap obligació directa per als poders públics pel que fa a l'ús del llenguatge, però reflecteix la necessitat d'adaptar-lo als canvis socials, i, en concret, a les múltiples relacions familiars que s'estableixen entre les persones d'ambdós sexes. En conseqüència, la terminologia que emprava és expressió d'aquests canvis i pretén “assolir més neutralitat en el llenguatge en termes de gènere”.

Val a dir que aquesta terminologia no-discriminatòria és ja la que s'aplica, o es pretén aplicar, des del 2010, any de publicació d'aquesta Llei 25/2010, de 29 de juliol; però també, i d'una manera determinant, any de la publicació de l'“Acord sobre l'ús no sexista de la llengua”, el qual serà objecte de ressenya en l'apartat següent d'aquest estudi, sobre el marc lingüístic que determina l'evolució del llenguatge no sexista o no-discriminatori.

Cal esmentar, també, el Projecte de Llei d'actualització, incorporació i modificació de determinats articles del Codi civil de Catalunya, admès a tràmit a la Mesa del Parlament de Catalunya el 13 de desembre de 2022, que en l'exposició de motius diu:

“[...] el text actualitza preceptes que afecten a tots els llibres per tal de donar compliment al principi d'igualtat i no discriminació entre dones i homes [...].”

El Projecte de Llei aplica moltes modificacions relatives a la terminologia pel que fa al llenguatge no sexista, tal com apunta en la mateixa exposició de motius:

“[...] Al llarg del procés de codificació s'han fet esforços per normalitzar, de forma igualitària, inclusiva i no sexista, el llenguatge que fan servir les normes per fer real i efectiva la visibilitat de les dones i dels models familiars actuals; no gensmenys, encara predomina l'androcentrisme, tant pel que fa a la redacció com als termes. És palès que la

normalització de la terminologia i del llenguatge, amb propòsit d'igualtat, és una de les preocupacions de la Comissió de Codificació de Catalunya, des de fa temps. Fruit dels treballs en marxa són les adaptacions de la terminologia al principi d'igualtat i no discriminació, algunes de les quals s'incorporen en aquesta Llei.”

En el darrer apartat d'aquest estudi (“Consideracions finals”) es tindrà l'oportunitat de comentar breument algunes de les modificacions terminològiques que aplica aquesta llei al Codi civil de Catalunya per veure quina afectació podrien tenir en una nova concepció del llenguatge no sexista i no-discriminatori.

I, finalment, cal esmentar el Decret 162/2002, de 28 de maig, de modificació del Decret 107/1987, de 13 de març, pel qual es regula l'ús de les llengües oficials per part de l'Administració de la Generalitat de Catalunya, amb l'objecte de promoure l'ús d'un llenguatge simplificat i no-discriminatori i de la terminologia catalana normalitzada, que considera convenient d'adoptar d'una manera explícita el compromís de la Generalitat d'usar un llenguatge no-discriminatori i incorporar-lo al Decret 107/1987, de 13 de març. Així, en un article únic, estableix el següent:

«S'addicionen dos paràgrafs a l'article 2 del Decret 107/1987, de 13 de març, pel qual es regula l'ús de les llengües oficials per part de l'Administració de la Generalitat de Catalunya, amb aquest contingut:

“2. 2 En l'ús de les llengües oficials l'Administració de la Generalitat ha d'emprar, amb correcció, un llenguatge directe i simplificat i ha d'evitar l'ús de formes discriminatòries i androcèntriques.

2. 3 En l'ús del català l'Administració de la Generalitat ha d'emprar els termes normalitzats pel Centre de Terminologia Termcat per designar en aquesta llengua els conceptes a què es refereixen.”»

3. Marc lingüístic

El marc lingüístic que basteix l'actuació de les administracions públiques, i més concretament el de l'Administració de la Generalitat, pel que fa a l'ús d'un llenguatge no sexista o discriminatori, s'analitza a continuació per a contextualitzar aquest estudi des de la vessant lingüística.

3. 1. *“Marcar les diferències: la representació de dones i homes a la llengua”* (2005)

L'any 2005 la Secretaria de Política Lingüística i l'Institut Català de la Dona van publicar el llibret “Marcar les diferències: la representació de dones i homes a la llengua”. Aquest document pretén fer una primera aproximació al problema del tractament sexista del llenguatge i efectua un seguit de recomanacions d'usos lingüístics per a combatre'l.

En destaca el que es diu a continuació, sobre les estratègies de redacció que cal tenir en compte:

“Quan redactem un text d'una certa extensió, encara que sovint és difícil, s'ha d'intentar tenir en compte tots dos gèneres en totes les referències a persones indeterminades. L'estratègia de redacció més habitual és combinar els diferents recursos que permeten evitar la discriminació per raó de sexe en el llenguatge i que detallarem en els capítols següents; convé utilitzar preferentment formes genèriques (mots col·lectius, noms d'unitats administratives, expressions formades a partir de mots com ara persona, etc.) i fer servir formes dobles (senceres o abreujades), quan els genèrics no siguin adequats.

En les pàgines següents pretenem exposar d'una manera clara i pràctica algunes recomanacions que ens ajudin a reflectir, en la referència a les persones que apareguin en els textos administratius, la diversitat que presenta la realitat. Aquest propòsit s'ha de combinar amb un principi fonamental de la llengua, que és el de l'economia del llenguatge; hem d'aprofitar les possibilitats que ens proporciona la gramàtica, que és flexible i s'adapta a l'evolució de la societat i a les necessitats comunicatives, sense allunyar gaire la redacció dels textos del llenguatge comú formal. Igualment, hem de tenir en compte els principis de claredat i simplicitat que han de caracteritzar el llenguatge administratiu.

S'han recollit diferents procediments que, encara que no tots siguin igualment adequats en tots els casos, ens poden permetre de triar entre més d'una possibilitat, segons criteris de funcionalitat o d'estil, quan ens proposem d'utilitzar un llenguatge que respecti el conjunt de les ciutadanes i els ciutadans.”

Aquest document, que abasta molts supòsits, amb propostes de redacció i exemples, va ser molt útil durant uns anys, però amb el temps s'ha vist renovat i completat per a cobrir d'altres necessitats, com es veurà més endavant.

3. 2. Principis de l'“[Acord sobre l'ús no sexista de la llengua](#)” (2010)

L'any 2010, a petició del Grup d'Estudi de Llengües Amenaçades (GELA), es va crear un grup de treball per a estudiar com abordar de nou els usos que les administracions públiques havien d'adoptar pel que fa al tractament del llenguatge des d'un punt de vista no-discriminatori. El grup estava constituït per representants dels organismes següents: el Servei d'Assessorament Lingüístic del Parlament de Catalunya; la Secretaria de Política Lingüística i l'Institut Català de les Dones, tots dos de la Generalitat de Catalunya; el Departament de Filologia Catalana, el Departament de Lingüística General i els Serveis Lingüístics, tots tres de la Universitat de Barcelona, i el Grup d'Estudi de Llengües Amenaçades (GELA).

De resultes dels seus debats, aquest grup de treball va arribar a constituir l'“Acord sobre l'ús no sexista de la llengua”, de 7 d'octubre de 2010. Per la rellevància que té aquest Acord, es reproduïx gairebé íntegrament en aquest estudi:

“Els textos de les administracions públiques han d'estar lliures d'usos discriminatoris, entre els quals hi ha els usos sexistes i androcèntrics de la llengua. Entenem per *usos sexistes* els que menystenen o desvaloren un dels dos sexes, habitualment les dones; i entenem per *usos androcèntrics* els que invisibilitzen o fan difícil imaginar en un àmbit determinat la presència o l'actuació de les dones.

Les administracions catalanes des de fa anys treballen en l'elaboració i la difusió de criteris i orientacions per evitar aquests usos sexistes i androcèntrics. L'experiència acumulada en aquest àmbit i l'anàlisi dels textos que actualment produeixen diversos organismes públics han permès consensuar els principis generals següents:

Primer. [...] en català i altres llengües el gènere dels substantius no té cap relació directa amb el sexe dels referents. [...]. Cal partir de la consideració que la llengua catalana, com a sistema lingüístic, té el masculí com a categoria gramatical no marcada pel que fa al gènere. Això no obstant, la progressiva presència de les dones en molts àmbits socials i de responsabilitat, i la tendència a relacionar gènere i sexe en els casos en què els referents són animats, han fet que cada vegada més es pugui percebre que el masculí pot ser excloent, encara que la referència no es faci a cap persona específica.

Segon. Tenint cura de no traïr el funcionament genuí del català, les administracions públiques han de promoure uns usos lingüístics que permetin fer visibles les dones en els textos institucionals, sobretot en les referències genèriques a professions, oficis, càrrecs o funcions, particularment en singular. I òbviament, quan un text fa referència a una persona

determinada, o a un grup de persones del mateix sexe, s'ha d'adaptar el discurs al gènere que correspon.

Tercer. Cal afavorir la claredat i la simplicitat dels textos administratius i respectar-hi els principis de neutralitat i concisió. Per aquest motiu, cal donar preferència, en general, als recursos que no comporten l'ús de formes dobles, com ara noms col·lectius i epicens, i expressions impersonals.

Quart. Alguns recursos poden funcionar en uns textos i contextos, però no pas en uns altres. Per exemple, adjuntar la terminació femenina a la forma masculina després d'una barra inclinada pot anar bé en textos breus i esquemàtics, com ara formularis, llistes, taules i gràfics; en canvi, no és adequat en textos llargs o d'estil més cohesionat.

Cinquè. En les referències fetes en plural a col·lectius que poden ser constituïts tant per homes com per dones, s'entén que el masculí té valor genèric, llevat que s'especifiqui expressament (o es dedueixi inequívocament del context) el contrari. [...]. Si hi ha una voluntat de precisar o d'emfasitzar la referència a dones i homes dins del text, es poden fer servir formes dobles.

Sisè. Les guies o directrius d'estil i de redacció de textos, especialment les que inclouen recomanacions per evitar els usos sexistes i androcèntrics, no es poden aplicar d'una manera mecànica. Cal tenir en compte el tipus de text, el significat i el context lingüístic i comunicatiu [...].

Setè. Si bé evitar un llenguatge amb usos androcèntrics o sexistes és una qüestió de base social, cal tenir en compte que la major part d'elements per dur-ho a terme són de tipus lingüístic. Per aquest motiu, [...] és important la intervenció de lingüistes amb vista a garantir que les solucions siguin correctes des del punt de vista gramatical.

El grup de treball considera convenient que les autoritats lingüístiques i les institucions facin un seguiment de l'evolució d'aquests usos. Aquest seguiment ha de permetre posar en comú observacions i propostes amb relació a l'aplicació dels criteris difosos per fer visibles les dones en els textos.”

3. 3. La “Guia d'usos no sexistes de la llengua en els textos de l'Administració de la Generalitat de Catalunya” (2011)

El 2011 la Direcció General de Política Lingüística va publicar la “Guia d'usos no sexistes de la llengua en els textos de l'Administració de la Generalitat de Catalunya”, que adapta i sintetitza les estratègies i els recursos lingüístics per a elaborar textos administratius des de la perspectiva del gènere que s'havien publicat a “Marcar les diferències: la

representació de dones i homes a la llengua”, i inclou, també, l’“Acord sobre l’ús no sexista de la llengua” (2010), ressenyats en els dos apartats anteriors d’aquest estudi.

Aquesta Guia suposa un pas endavant en la concreció de l’aplicació dels criteris de gènere i vol ser una eina que faciliti la consulta i la resolució de dubtes pel que fa a l’ús d’estratègies i recursos lingüístics en els textos de l’Administració pública.

La Comissió Jurídica Assessora, com a òrgan que és de l’Administració de la Generalitat, ha de seguir, en la mesura que sigui possible, els principis establerts en aquesta Guia en els textos que difon, i adaptar-ne la redacció d’acord amb les necessitats expressives de cada text i context.

4. Ús d’un llenguatge no sexista o igualitari

Aquest és un dels aspectes més debatuts en el llenguatge, atès que hi concorren elements que poden arribar a ser contraposats. D’una banda, hi ha una consciència envers la no-discriminació de les dones en tots els àmbits, inclòs el de la llengua, i, d’una altra, hi ha els principis comunicatius, que basen l’eficàcia en criteris d’economia i funcionalitat.

En el llenguatge oral aquesta dicotomia és poc conflictiva, però en el llenguatge escrit és molt més costós de resoldre-la i s’aporten diverses solucions, no sempre satisfactòries. Especialment, i sobretot, quan s’alternen entre elles, els textos es poden arribar a convertir en un galimaties difícil de resoldre.

Així, no és estrany de trobar fins a cinc maneres diferents per a expressar un mateix concepte:

- Ús de formes dobles abreujades: *el/la conseller/a, el/la ciutadà/ana, el/la contractista, el/la reclamant, l’/la interessat/ada*
- Ús de formes dobles senceres: *el conseller o la consellera, el ciutadà o la ciutadana, el contractista o la contractista, el reclamant o la reclamant, l’interessat o la interessada*
- Ús de noms col·lectius o genèrics: *la direcció, la presidència, la ciutadania, la contractista, el reclamant, l’interessat*

– Ús de noms epicens (mots que inclouen ambdós sexes): *la persona consellera, la persona ciutadana, la persona contractista, la persona reclamant, la persona interessada*

– Ús del masculí com a gènere no marcat: *el conseller, el ciutadà, el contractista, el reclamant, l'interessat*

Més endavant es farà una anàlisi detallada d'aquests exemples, per a argumentar per quines expressions es tendirà, amb el benentès que aquelles per les quals s'opti no es podran utilitzar sempre, d'una manera sistemàtica i excloent, bàsicament perquè el context en què apareguin condiciona la tria que se'n fa.

5. Criteris de gènere pel que fa a l'ús del llenguatge no sexista o igualitari aplicats per la Comissió Jurídica Assessora

Abans de res cal distingir entre els conceptes de *gènere* i *sexe*: des del punt de vista lingüístic, el concepte de *gènere* és una categoria gramatical que permet classificar els noms i adjectius en *masculins* i *femenins*, i el *sexe* és una noció biològica que classifica els éssers vius en mascles o femelles. Així, *reclamació, sol·licitud* o *revisió* són paraules del *gènere* femení, no del *sexe* femení. Cal tenir en compte, per tant, que el concepte de *llenguatge androcèntric* parteix d'una percepció de base social, més que no pas lingüística, en la qual el masculí de les paraules es percep com a excloent.

El concepte de *gènere*, això no obstant, té una accepció específica en el camp de l'antropologia, tal com defineix el Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC2): "Sexe en funció dels trets, dels rols i de les funcions que li són culturalment associats." Sota aquesta accepció, s'ha entès la denominació *no-discriminació per raó de gènere*, actualment més difosa, i altres com *polítiques de gènere, violència de gènere*, etc.

D'acord amb tots els preceptes normatius relacionats anteriorment, i d'acord també amb els principis de l'Acord i de la Guia d'usos ressenyats més amunt, la Comissió Jurídica Assessora tendeix a aplicar els criteris següents:

1. Quan un text és tancat –és a dir, que fa referència a una persona concreta–, s'adequa a la persona destinatària de l'escrit (per exemple, *el conseller* o *la consellera* a qui es tramet el dictamen que ha sol·licitat) o bé al subjecte (home o dona) que l'ha emès (per

exemple, *el reclamant* o *la reclamant* que interposa una reclamació). A continuació es presenten dos fragments que ho il·lustren:

En el Dictamen 234/2022, sobre un projecte de decret sol·licitat pel conseller d'Economia i Hisenda, es diu:

“Un cop valorades les observacions efectuades en aquest Dictamen, *el conseller* d'Economia i Hisenda pot sotmetre a l'aprovació del Govern el Projecte de decret legislatiu pel qual s'aprova el text refós de la Llei de l'Institut Català de Finances.”

En el Dictamen 125/2022, sobre una reclamació de responsabilitat patrimonial instada davant l'Ajuntament de Barcelona per una dona, i la tramitació de la qual ha estat efectuada també per una dona, es diu:

“Per un ofici de 22 de març de 2019, *l'assessora jurídica* del Districte corresponent va comunicar a *la reclamant* l'admissió a tràmit de la reclamació i la va informar sobre el procediment que s'iniciava [...]”

2. El masculí té la consideració de gènere gramatical no marcat, és a dir, que inclou els dos gèneres (masculí i femení), especialment en les referències genèriques que sovint es fan en plural.

Així, en el Dictamen 280/2022 es diu:

“També es menciona que, com que la institució legal de tutela atribueix al *tutor* la responsabilitat civil principal sobre els actes del *menor d'edat tutelat*, la responsabilitat en l'àmbit de la prestació del servei públic de protecció recau sobre l'entitat protectora pública.”

En casos com aquest que s'acaba d'esmentar, s'ha optat per la forma masculina singular amb un ús de gènere gramatical no marcat per a evitar un text ple de formes dobles, que també serien possibles però dificultarien la claredat del text, tenint en compte que s'anirien repetint, no només en aquest paràgraf sinó en tot el dictamen. Imaginem com seria aquest paràgraf si no s'hagués optat per aquesta solució:

*També es menciona que, com que la institució legal de tutela atribueix al *tutor* o *la tutora* la responsabilitat civil principal sobre els actes del *menor* o *la menor d'edat tutelat* o *tutelada*, la responsabilitat en l'àmbit de la prestació del servei públic de protecció recau sobre l'entitat protectora pública.

I, en molts casos, es recorre al masculí plural també per a expressions en què no es pretén destacar la visibilitat de les dones. Així, en el Dictamen 166/2022, sobre una

reclamació interposada per una dona en nom propi i en representació de sis persones més, pels danys i perjudicis derivats de la mort d'un familiar, es diu:

“La legitimació *dels reclamants* es fonamenta en la relació familiar respecte al pacient que va rebre l'assistència mèdica. La relació de parentiu amb *els familiars* s'ha acreditat mitjançant l'aportació d'una còpia del llibre de família. No queda acreditat, però, el parentiu d'un d'ells, per bé que en l'escriptura pública d'atorgament de poders que aquest fa en favor de *la reclamant* es fa constar la relació familiar.”

En aquest cas *els reclamants* és la forma prioritària que s'empra per a parlar, alhora, de diverses persones que interposen una mateixa reclamació. És el mateix cas de la forma *els familiars* que apareix en la citació. En canvi, quan es fa referència a una persona concreta d'entre els reclamants, sí que s'especifica. És per això que, dins aquest mateix fragment, s'ha usat *la reclamant* quan ha estat necessari destacar-ne la identitat respecte de la resta.

Un cas especial el constitueix l'expressió *la contractista* . En aquest cas, es tendeix a posar-la en femení (en comptes de *el contractista*), no perquè es tracti d'una dona, sinó perquè està fent referència a una mercantil, a una societat (marcada amb gènere femení).

Així, per exemple, en el Dictamen 398/2022, es diu:

“Consta en l'expedient que la resolució d'admissió a tràmit de la sol·licitud es va notificar a *la contractista* i a les persones instants. Posteriorment, es va incorporar a l'expedient un informe tècnic emès pel Servei de Prevenció i Atenció a les Drogodependències sobre l'adequació del nou emplaçament del centre d'acollida per a persones sense llar i amb addiccions, i, a continuació, per oficis de la cap de l'Assessoria Jurídica de l'ASPB, es va atorgar el tràmit d'audiència als instants per un termini de deu dies (article 82 de l'LPAC). Consta en l'expedient l'acreditació de les notificacions del tràmit d'audiència, sense que s'hi formulessin al·legacions.”

Sobre l'ús dels noms epicens que apareixen en aquest fragment, se'n parlarà, a tall d'exemple, més endavant.

3. En els textos breus o amb poca càrrega textual (formularis, opuscles, etc.), es tendeix a desdoblir, pel que fa al gènere, els substantius singulars (per exemple quan cal emplenar caselles d'un formulari on s'hagi d'expressar el nom de la persona, l'encapçalament dels càrrecs serà: *president/presidenta, secretari/secretària, tècnic/tècnica...*) i, si aquests substantius són invariables, també els articles (*el signant/la*

signant en comptes de *el signant*). La forma femenina es pot expressar abreujada (*president/a* de la Comissió) o sencera (*president* o *presidenta* de la Comissió). En el cas dels formularis, sempre s'usen les formes abreujades per la manca d'espai que hi ha en aquests documents.

4. En els documents amb càrrega textual (com és el cas dels dictàmens de la Comissió) o de tipus formal (documents administratius, normativa...), es tendeix a aplicar les formes dobles, amb l'ús del femení desenvolupat, en els casos següents:

a) Per a desfer una ambigüitat en els substantius, especialment els que canvien l'arrel en fer el femení (*pare/mare*):

Així, en el Dictamen 269/2022, sobre una reclamació patrimonial instada per la mare d'un menor, es diu:

“En el cas que s'examina, el procediment s'ha iniciat a sol·licitud de persona interessada; en concret, n'ha exercit l'acció rescablatòria *la mare* del menor, en nom propi i també en representació del fill.

Sobre això s'ha de dir que la representació dels fills menors correspon *als progenitors*, com a titulars de la potestat parental, segons s'estableix en l'article 236-18 del Codi civil de Catalunya (Llei 25/2010, de 29 de juliol, del llibre segon del Codi civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família). D'acord amb la doctrina de la Comissió, el fet que hagi estat només un progenitor qui formula la reclamació en representació del fill, en el cas d'existir-ne dos, no representa cap obstacle jurídic per a admetre-la, ja que, si bé la potestat sobre els fills no emancipats correspon conjuntament *al pare i la mare*, l'actuació unilateral d'*un dels pares* queda coberta per l'article 236-8 del Codi civil vigent, que legitima *qualsevol dels dos progenitors* per a portar a terme els actes que, d'acord amb l'ús social o les circumstàncies familiars, és normal que faci un de sol, o els actes que siguin de necessitat urgent (dictàmens 9/2017, 63/2019, 284/2019, 405/2019, 210/2021, 232/2021 i 388/2021, entre molts d'altres).”

En aquest cas concret, en què es vol destacar que la reclamació l'ha interposada només la *mare* (dona), i no el *pare* (home), s'ha de desfer l'ambigüitat que representaria parlar sempre amb el masculí genèric *pares*, perquè no s'entendria prou bé que precisament es vol fer referència a la mare i no al pare. Així, mentre interessa fer aquesta distinció, s'aclareix que el Codi civil atribueix la potestat conjuntament *al pare i la mare*, de manera que poden actuar, en representació dels fills menors d'edat, tots dos *pares* alhora (el pare i la mare), però també reconeix la potestat de fer-ho només “*un dels dos pares*” (aquí usat el masculí genèric plural, *pares*, per incloure *pare i mare*).

En canvi, si només es pretén parlar de la relació familiar existent entre ells dos i els fills, sense voler distingir el sexe de cap dels dos, sinó només la seva característica intrínseca de persona de la qual procedeix en línia directa algú, que té línia directa de descendència, es parla de *els progenitors* o de *qualsevol dels dos progenitors*.

b) En les referències genèriques a professions, oficis, càrrecs o funcions que calgui escriure en singular:

En general, quan la Comissió es refereix a professions, oficis, càrrecs o funcions en els dictàmens vol marcar la diversitat de gènere precisament per a remarcar que aquests llocs de treball són ocupats tant per homes com per dones. Per tant, preferiblement, en aquests casos opta per les formes dobles: *el conseller o (la) consellera* (l'ús del segon article, en les formes dobles, sol ser opcional i, habitualment, opta per no utilitzar-lo per una qüestió de fluïdesa expressiva i no emplenar el text d'articles dels quals es pot prescindir).

En aquests tipus de textos caldria evitar l'ús de les formes dobles abreujades (l'ús de les barres en expressions com *el conseller/a*), i especificar, també, el mot complet en femení (*el conseller o consellera*), però només en el cas dels substantius, amb l'objectiu de facilitar la lectura del text. Per tant, resten en masculí els adjectius, articles o pronoms que hi puguin concordar, atès que la feminització d'aquests minvaria llegibilitat al text i el faria força feixuc.

A continuació es presenten, per a aclarir les diverses opcions que hi ha per a expressar ben bé el que es vol, diversos fragments de dictàmens que exemplifiquen aquesta diversitat:

“La disposició final autoritza *el conseller o consellera* competent en matèria d'acció exterior a executar el Decret” (Dictamen 389/2022).

El conseller o consellera en comptes de *el conseller* és la forma preferent en aquest context perquè es vol remarcar que el departament pot tenir un conseller o una consellera com a titular, indistintament. A més, en aquest cas concret, es comenta la disposició final d'un decret en què s'utilitza la forma doble perquè pugui ser d'aplicació tant en el cas que la titularitat del departament sigui d'un conseller com d'una consellera.

Ultra això, evidentment, quan el text es refereix a un conseller o a una consellera concrets, s'ha d'utilitzar la forma que li correspon. Per exemple, en la conclusió dels

dictàmens que emet aquesta Comissió, s'empra *el conseller* o *la consellera* segons qui sigui qui hagi efectuat la petició del dictamen:

“Un cop valorades les observacions efectuades en aquest Dictamen, i tinguda en compte la formulada amb caràcter essencial, *la consellera* d'Acció Exterior i Unió Europea pot sotmetre a l'aprovació del Govern el Projecte de decret [...]” (Dictamen 389/2022).

En aquest cas concret, qui ha efectuat la petició de dictamen és una consellera, una dona, i, òbviament, per a referir-se a ella, cal usar la forma femenina *consellera*. Com es fa, igualment, si qui fa la petició de dictamen és un conseller home:

“El 31 d'agost de 2022, *el conseller* d'Educació va trametre a la Comissió Jurídica Assessora la petició de dictamen, juntament amb l'expedient” (Dictamen 362/2022).

5. Pel que fa a l'ús dels noms col·lectius (*presidència, alumnat, professorat, ciutadania...*) i epicens (*persona, criatura, nadó*), sense marca de gènere, i per tant recomanats per a alguns casos per la “Guia d'usos no sexistes de la llengua en els textos de l'Administració de la Generalitat de Catalunya”, es tendeix a limitar-ne l'ús, perquè sovint no expressen exactament el mateix que altres solucions, per una qüestió de registre o d'inadequació semàntica; però s'empraran, sobretot, quan raons contextuais empenyin a prioritzar-les.

Pel que fa a les denominacions col·lectives, cal limitar-ne l'ús si la redacció esdevé massa abstracta (**la direcció ha resolt, *la presidència ha resolt*) o si, fins i tot, hi ha un canvi de significat: *direcció* o *presidència* fan referència a l'òrgan o al càrrec, mentre que *director* o *directora*, o *president* o *presidenta*, a la persona que ocupa l'òrgan o el càrrec.

Així, per exemple, en els antecedents de fet que inicien tots els dictàmens de la Comissió, s'eviten expressions com *presidència* i s'opta pels noms amb marca de gènere:

“20. Per resolució del *president* de la Comissió Jurídica Assessora de la mateixa data, es va resoldre no apreciar la urgència, en considerar que el text de l'articulat i els quatre annexos requerien una anàlisi acurada” (Dictamen 298/2022).

Pel que fa als mots epicens, cal detenir-se en l'ús de la paraula *persona*, que és la que s'utilitzarà més sovint en els dictàmens quan sigui necessari.

L'ús del mot *persona* i un adjectiu comporta sovint inadequació semàntica al significat de l'expressió. És preferible usar un substantiu marcat (*el reclamant* o *la reclamant*) quan se'n conegui la identitat o bé utilitzar el masculí genèric quan abasti un conjunt de

persones que reclamen (*els reclamants*) en lloc de formes semànticament més complexes (*la persona reclamant, les persones reclamants*).

Tot i això, de vegades és una bona opció per a evitar categoritzar el gènere dels conceptes (*persones*, en lloc de *homes i dones*), i s'utilitzen formes com *les persones instants* (en comptes de *els instants i les instants, els i les instants*).

Així, per exemple, en el Dictamen 398/2022, que ja s'ha comentat anteriorment pel que fa a l'ús de la forma *la contractista*, en femení, s'utilitzen les expressions *persones instants* i *persones sense llar*.

“Consta en l'expedient que la resolució d'admissió a tràmit de la sol·licitud es va notificar a la contractista i a les *persones instants*. Posteriorment, es va incorporar a l'expedient un informe tècnic emès pel Servei de Prevenció i Atenció a les Drogodependències sobre l'adequació del nou emplaçament del centre d'acollida per a *persones sense llar* i amb addiccions [...]”

O bé, i també a tall d'exemple, en el Dictamen 408/2022, es diu:

“De conformitat amb el que disposa l'article 83.1 de la Llei 26/2010, de 3 d'agost [...], correspon a *la persona titular del Departament* competent per raó de la matèria la competència per a dictar resolució en els procediments de responsabilitat patrimonial, que, en aquest cas, és *el conseller* del Departament de Drets Socials” (Dictamen 408/2022).

En aquest context concret, per no repetir el terme *conseller* en un mateix paràgraf –que, a més, és curt–, en el primer cas s'ha optat per un mot epicè, *persona titular del Departament* (en comptes de *el conseller o consellera titular del Departament*), i més endavant s'ha concretat de quin *conseller* es tracta, que, en el moment d'emetre el dictamen, és un home.

A l'últim, cal posar de manifest que en aquest estudi s'han il·lustrat només alguns exemples concrets de tractament de gènere per raons òbvies de l'extensió que pot tenir. En el moment que s'elabori el llibre d'estil de la Comissió Jurídica Assessora es tindrà ocasió d'abordar-los més extensament.

6. Consideracions finals

A tall de resum, la Comissió Jurídica Assessora, com a òrgan consultiu al servei de les administracions públiques, elabora els seus dictàmens i d'altres documents per a

remetre'ls als diversos departaments de l'Administració de la Generalitat, com també a l'Administració local, per mitjà del Departament de la Presidència.

En tant que és un òrgan que pertany a l'Administració de la Generalitat de Catalunya, ha de servir els principis d'usos lingüístics que dicta la Secretaria de Política Lingüística. I, atenent les peculiaritats d'aquest òrgan consultiu, la Comissió adapta aquests principis lingüístics a les seves necessitats concretes, que es projecten, especialment, en la seva aplicació al llenguatge administratiu i jurídic.

Amb els criteris sobre llenguatge no sexista en els dictàmens i altres documents de la Comissió que s'han presentat aquí, es pretén sistematitzar l'aplicació d'aquests principis d'una manera pràctica i entenedora, afavorir-ne l'ús per a assolir una homogeneïtat en els textos que difon i, especialment i sobretot, contribuir a erradicar un ús androcèntric del llenguatge –que actualment ja es percep com a antiquat i masculista–, que respecti i destaquï la participació equitativa d'homes i dones en la societat.

Tot amb tot, caldrà estar amatents a les conseqüències que pugui tenir, estrictament en l'àmbit lingüístic, l'aprovació del Projecte de Llei d'actualització, incorporació i modificació de determinats articles del Codi civil de Catalunya, admès a tràmit a la Mesa del Parlament de Catalunya el 13 de desembre de 2022.

Pel que fa a les modificacions relatives a la terminologia, cal tenir present el que apunta també en l'exposició de motius:

“Certament, ara –i la reforma ho fa encara més palès– coexisteixen, per una banda, articles la redacció dels quals adopta nous criteris de visibilització del gènere, ja sigui mitjançant el desdoblament dels subjectes o mitjançant altres tècniques desenvolupades per les persones expertes en la matèria i, per una altra banda, preceptes que han de llegir-se a partir de l'article 7 de la Llei 29/2002, de 30 de desembre, Primera Llei del Codi civil de Catalunya, que estableix que les denominacions en gènere masculí referides a persones inclouen dones i homes, llevat que del context se'n dedueixi el contrari. Cal reconèixer que aquesta coexistència impedeix l'homogeneïtat desitjable de tot l'articulat, però s'ha preferit adoptar els nous criteris en els articles que es reformen, malgrat que les modificacions són concretes, que no esperar a fer una revisió completa dels sis llibres del Codi civil en el futur.”

El Codi civil es caracteritza per regular i sistematitzar allò que ateny les persones, i en la nova redacció dels articles que es presenten amb aquesta modificació ha emprat un seguit de criteris de llenguatge no androcèntric que pràcticament ha desterrat l'ús del masculí genèric, de gènere no marcat, i ha optat per formes més complexes (*persona*

menor d'edat en comptes de *menor d'edat*; *persona titular de la tutela* en comptes de *tutor*; *persona deutora* en comptes de *els deutors*; *persona creditora* en comptes de *els creditors...*). Fins i tot, en certs contextos, ha bandejat formes desdoblades quan ha volgut ressaltar una qualitat de les persones (*persona que ocupa el càrrec de secretaria* en comptes de *el secretari o secretària*; *persones assistents* en comptes del genèric *els assistents* o la forma desdoblada *els i les assistents...*).

Caldrà veure quin recorregut tindran aquests criteris en d'altres àmbits del dret, més enllà del Codi civil, i si s'aniran implantant tots aquests nous termes en el món del llenguatge jurídic i administratiu –i, de retruc, en l'àmbit de l'Administració pública i més concretament de l'Administració de la Generalitat–, ja que podrien fer replantejar alguns dels criteris per a un ús d'un llenguatge no sexista o igualitari establerts, des de l'any 2011, en la “Guia d'usos no sexistes de la llengua en els textos de l'Administració de la Generalitat de Catalunya”, que és la que es pren de referent fins al moment.